

JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Alexander Dernulf

Rätten att vara gängmedlem

En komparativ studie av föreningsfriheten i Sverige och Danmark samt förslaget att kriminalisera deltagande i kriminella organisationer

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Per Nilsén

Termin: VT 2023

Innehåll

SUMMARY	3
SAMMANFATTNING	4
FÖRKORTNINGAR	5
ÖVERSÄTTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Bakgrund.....	6
1.2 Syfte.....	7
1.3 Avgränsning.....	7
1.4 Metod.....	8
1.5 Material.....	9
1.6 Forskningsläge.....	10
1.7 Disposition.....	11
2 BEGREPPET KRIMINELLA GÄNG	11
2.1 Palermokonventionen.....	12
2.2 Rådets rambeslut 2008/841/RIF.....	12
2.3 Brås olika definitioner.....	14
2.4 DKR:s definition.....	15
3 EKMR	15
3.1 Artikel 11.....	15
3.2 Praxis från Europadomstolen.....	16
3.3 Tolkning av EKMR i nationell rätt.....	18
3.4 Konventionen i Sverige.....	19
3.5 Konventionen i Danmark.....	19
4 SVENSK RÄTT	21
4.1 Regeringsformen.....	21
4.2 Föreningsfrihetens tillämpningsområde.....	22

4.3 Begränsningsförutsättningar.....	22
4.3.1 RF 2 kap. 21 §.....	23
4.3.2 RF 2 kap. 24 §.....	23
5 DANSK RÄTT.....	24
5.1 Grundloven.....	24
5.2 “Foreningsfrihedens” tillämpningsområde.....	24
5.3 Begränsningsförutsättningar.....	25
6 JÄMFÖRELSE OCH ANALYS.....	26
6.1 Definitionsmässigt.....	26
6.2 Föreningsfrihetens styrka.....	27
6.3 Möjligheter att kriminalisera deltagande i kriminella gäng.....	28
7 SLUTSATS OCH AVSLUTANDE TANKAR.....	30
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING.....	31
Källor.....	31
Offentligt tryck.....	31
Övrigt.....	33
Litteratur.....	34

Summary

The criminal policy and the rising gang violence were among the most debated issues leading up to the 2022 election in Sweden. In order to address these problems, politicians and the media sought guidance from Danish legislation. After the election, the Tidö Agreement was concluded, a cross-party agreement aimed at forming a government coalition. The agreement proposed the criminalization of participation in criminal gangs.

This essay highlights and compares the Swedish and Danish freedom of association, based on whether the aforementioned criminalization is possible to implement in both countries.

The essay concludes that the Danish freedom of association is significantly weaker compared to the Swedish one. The freedom of association in Sweden is difficult to restrict, as limitations are only allowed for a few specific purposes. In contrast to the Swedish legislator, the Danish legislator has relatively more freedom to restrict it. The Danish legislature is primarily constrained by the European Convention of the Human Rights (ECHR). The essay speculates that an obligation for the legislator to justify restrictive legislation may not only exist in the Instrument of Government, but also in Article 11 of the ECHR. Finally, implementing the criminalization proposed in the Tidö Agreement likely requires a constitutional amendment in Sweden. In Denmark, all necessary legal remedies are already available for such criminalization to be enacted.

Sammanfattning

Kriminalpolitiken och det stigande gängvåldet var bland de mest diskuterade frågorna inför valet 2022 i Sverige. I syfte att lösa dessa problem sökte politiker och media vägledning i den danska lagstiftningen. Efter valet ingicks Tidöavtalet, en partiöverskridande överenskommelse i syfte att bilda regeringsunderlag. I avtalet föreslogs en kriminalisering av deltagande i kriminella gäng.

Uppsatsen belyser och jämför den svenska och danska föreningsfriheten med utgångspunkt i huruvida den ovan nämnda kriminaliseringen är möjlig att genomföra i de båda länderna.

Uppsatsen landar i slutsatsen att den danska föreningsfriheten är avsevärt svagare jämfört med den svenska. Föreningsfriheten i Sverige är svår att inskränka, endast för ett fåtal syften är en inskränkning tillåten. I kontrast till den svenska lagstiftaren har den danska relativt mycket frihet att begränsa föreningsfriheten. Den danska lagstiftaren är främst begränsad av den Europeiska konventionen för mänskliga rättigheter (EKMR). Uppsatsen spekulerar att ett tvång för lagstiftaren att redovisa ändamål med inskränkande lagstiftning inte nödvändigtvis bara kan uttydas i regeringsformen utan även i art. 11 EKMR. Slutligen krävs det troligen en grundlagsändring för att kunna genomföra Tidöavtalets kriminalisering i Sverige. I Danmark finns alla rättsmedel som behövs för att kunna genomföra en sådan kriminalisering.

Förkortningar

Brå	Brottsförebyggande rådet
DKR	Det Kriminalpräventive Råd
ED	Europadomstolen
EG	Europeiska gemenskapen
EKMR	Europeiska konventionen för mänskliga rättigheter
EU	Europeiska Unionen
FN	Förenta Nationerna
GrL	Grundloven
HD	Högsta Domstolen
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
Prop.	Proposition
RF	Regeringsformen
SOU	Statens offentliga utredningar
UfR	Ugeskrift for Retsvæsen

Översättningar

Fælles (danska)	gemensamt (svenska)
Formål (danska)	syfte (svenska)
Instrument of Government (engelska)	Regeringsformen (svenska)

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Efter riksdagsvalet 2022 hade en ny politisk majoritet tagit makten och Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna bildade regering med stöd av Sverigedemokraterna. Deras samarbete kom till uttryck genom en överenskommelse som kom att kallas Tidöavtalet. I avtalet presenterades flera reformer och partiernas nya syn på kriminalpolitiken. Överenskommelsen var deras första chans att visa hur deras delade styre skulle komma att se ut. Parterna till avtalet kom bland annat överens om att förbjuda deltagande i kriminella gäng.

“Det ska vara straffbart att delta i kriminella gäng. Förslag till grundlagsändringar tas fram för att möjliggöra en kriminalisering av deltagande i, och samröre med, kriminella organisationer.”¹

En liknande kriminalisering diskuterades för 23 år sedan angående de (tidigare) problematiska mc-gängen. Förslaget ledde aldrig till lagstiftning med motiveringen att bestämmelsen skulle utgöra ett alldeles för stort ingrepp i föreningsfriheten. Det ansågs även att bestämmelsen dessutom skulle träffa förfaranden som helt saknar straffvärde.² Men Sverige idag är inte detsamma som Sverige för 23 år sedan och de politiska vindarna har oundvikligen vänt. De argument som ansågs giltiga när frågan diskuterades förra gången är inte nödvändigtvis lika allmänt accepterade idag. Antalet dödsskjutningar slog rekord 2022 och möjliga anledningar sägs vara gängkriminalitet.³ I debatten kring gängvåld i Sverige har politiker och media konsekvent sökt efter lösningar i den danska lagstiftningen.⁴ Den danska föreningsfriheten är annorlunda uppbyggd och tillåter fler inskränkningar än den svenska. I Danmark är det bland annat rättsligt möjligt att upplösa våldsamma föreningar. En jämförelse mellan de båda

---

¹ Tidöavtalet: Överenskommelse för Sverige, s. 20.

² SOU 2000:88, s. 15.

³ Se Clarence Frenker, *SVT Nyheter*, ‘Dödsskjutningar i Sverige når nya högstanivåer’, publicerad 2022-12-11, <www.svt.se/nyheter/inrikes/dodsskjutningar-i-sverige-nar-nya-hogstanivaer> (besökt 2023-05-19).

⁴ Jfr. Lotta Engzell-Larsson, *Dagens industri*, ‘Gör som Danmark i kampen mot gängen’, publicerad 2020-09-09, <www.di.se/ledare/gor-som-danmark-i-kampen-mot-gangen/> (besökt 2023-05-19).

regelsystemen kan förhoppningsvis leda till en bättre förståelse av hur en sådan kriminalisering skulle kunna se ut och vad eventuella konsekvenser skulle bli.

1.2 Syfte

Uppsatsens syfte är att undersöka Tidöavtalets förslag att kriminalisera deltagande i kriminella gäng och dess förenlighet med den svenska och danska grundlagen samt EKMR och Europadomstolens praxis.

För att uppnå syftet kommer uppsatsen besvara följande frågeställningar:

1. Var går gränserna för föreningsfriheten i Sverige respektive Danmark?
2. Vilka avgörande likheter och skillnader finns mellan den danska och svenska regleringen?
3. Hur ser möjligheterna för att kriminalisera deltagande i kriminella organisationer ut i länderna?

1.3 Avgränsning

Uppsatsen behandlar endast rättighetsfrågan för medborgare i Danmark och Sverige. Även om det är en intressant och relevant fråga att undersöka hur dessa rättigheter står sig för ickemedborgare har jag valt bort den frågan av utrymmesskäl och relevans. En inkludering av den faktorn hade troligtvis kunnat bidra med ännu mer djup i uppsatsen eftersom det troligtvis finns flera involverade i kriminella organisationer som inte är medborgare i respektive land.

Uppsatsen kommer inte att behandla hur "starka" de båda ländernas grundlagar är som konstitutioner, dvs. hur lätt det är att ändra grundlagarna. Trots att ämnet är angränsande och relevant finns det inte tillräckligt mycket utrymme för att inkludera det. Det finns troligtvis utrymme att göra en mer komparativ analys i hur ofta olika länders grundlagar ändras.

Uppsatsen behandlar inte heller föreningsfriheten för varken politiska partier eller fackföreningar eftersom de inte är tillräckligt relevanta för uppsatsens syfte att undersöka det. I nuläget finns det inte mycket som talar för att kriminella gäng är verksamma som varken fackföreningar eller politiska partier.

1.4 Metod

I uppsatsen kommer en komparativ metod användas. Detta eftersom den komparativa metoden belyser likheter och skillnader mellan jämförbara faktorer av olika rättssystem. Med målet att göra en mer betydelsefull jämförelse kommer uppsatsen att göra en djupare analys av regleringarna, inte bara en ren jämförelse av paragraferna. Analysen kommer även att utreda vilka konsekvenser skillnaderna kan ha i praktiken.⁵ I analysen kommer funktionalitetsmetoden att användas, dvs. att jämföra regleringar med samma funktion. Utgångspunkten i uppsatsen är att de regleringar som jämförs har genomförts i liknande syfte och bemöter liknande problem.⁶

Kartläggandet av rättsområdet kommer att ske med rättsdogmatisk metod.⁷ Syftet är att beskriva rättsläget som det är, det rör sig alltså om en de lege lata-utredning.⁸ Material som använts är därför lagtext, förarbeten och litteratur. Rättskällevärdet är av stor betydelse vid tillämpningen av rättsdogmatisk metod. Enligt läran är rättskällorna hierarkiskt rangordnade efter sin inbördes auktoritet. Lag och praxis anses vara högst i hierarkin, medan lagförarbeten följer efter det. Litteraturen har inte någon självständig auktoritet, utan används endast för att skapa bättre förståelse för de övriga rättskällorna.⁹

Valet av jämförelseländer skedde både av praktiska och språkliga skäl. Länderna har relativt liknande rättssystem och språk, vilket gör jämförelsen betydligt lättare att genomföra. Ländernas rättssystem brukar vanligtvis sorteras in i den romersk-germanska rättsfamiljen, men anses av vissa tillhöra en egen rättsfamilj.¹⁰

---

⁵ Bogdan (2013), s. 45.

⁶ Bogdan (2013), s. 48.

⁷ Nääv & Zamboni (2018), s. 21 ff.

⁸ Nääv & Zamboni (2018), s. 36.

⁹ Nääv & Zamboni (2018), s. 27 ff.

¹⁰ *Nationalencyklopedin*, Rättsväsen.

Länderna har, trots att de inte är identiska, många likheter i bland annat deras politiska och ekonomiska system, religion och geografi.¹¹ Eftersom uppsatsen endast handlar om en mikrokomparation är behovet av bearbetning mindre för dessa faktorer. Fokuset kommer istället att läggas på den aktuella frågan.¹²

En annan faktor som är av betydelse för valet av länder för jämförelse är att en stor del jämförelser redan görs mellan den svenska och danska kriminalpolitiken i media och av politiker. Som en reaktion på den ökande gängkriminaliteten i Sverige har flera tagit inspiration av hur grannlandet Danmark har hanterat liknande problem tidigare. Av den orsaken är Danmark ett mer relevant jämförelseland än de övriga nordiska länderna. Om den svenska kriminalpolitiken och möjligtvis grundlagen kommer att färgas av det danska rättssystemet växer behovet av jämförande studier mellan de två länderna.

Vid utredningen av utländsk rätt måste uppmärksamhet läggas vid behandlingen av juridiska begrepp. Flera ord och begrepp som kan ha en direkt översättning till andra språk har ibland en annan betydelse i juridiska sammanhang och saknar ibland helt en motsvarighet på andra språk. I den här jämförelsen kommer detta troligtvis inte att bli ett större problem, men för att underlätta för läsaren kommer danska rättskällor att översättas till svenska med en förklaring av dessa juridiska betydelse.¹³

Eftersom uppsatsen utgår från Tidöavtalets formulering av kriminella gäng/organisationer görs försök att definiera begreppen genom jämförelser med EU:s, FN:s samt svenska och danska nationella definitioner. Begreppen kriminella gäng och organiserad brottslighet används i uppsatsen bitvis synonymt av anledningen att det är begreppet som används i EU och FN.

1.5 Material

För att utreda det svenska rättsläget har förarbeten för både regeringsformen och andra lagförslag använts som källor. Bland annat har grundlagskommitténs arbete

---

¹¹ Bogdan (2013), s. 56 ff.

¹² Bogdan (2013), s. 45 f.

¹³ Bogdan (2013), s. 36.

varit särskilt betydelsefullt. Även lagkommentarer och en artikel från SvJT har använts. Uttalanden i förarbetena anses ha ett högt rättskällevärde medan litteratur och lagkommentarer får anses vara av lägre värde. De sistnämnda rättskällorna används huvudsakligen som utfyllnad, dvs. i brist på viktigare rättskällor.

Vid tolkningen av EKMR har huvudsakligen Europadomstolens *Guide on article 11 of the European Convention on Human Rights* använts. Verket är en sammanställning av ED:s rättspraxis kring art. 11 EKMR. Eftersom ED anses vara den främsta tolkaren av konventionen får verket anses ha stark auktoritet.¹⁴ Även Hans Danelius litteratur har varit vägledande i tolkningen av EKMR. För att förklara konventionens ställning i Danmark har dansk litteratur använts i samband med praxis.

Vid genomgången av dansk konstitutionell rätt har tre böcker använts tillsammans med ett betänkande. Detta för att ge en bredare rättslig grund och för att minska risken för missförstånd orsakade av språkskillnader.

För att definiera begreppet kriminella gäng har kriterier framtagna av Europeiska Unionen (EU) använts. Definitionen har även utökats med en rapport från Polismyndigheten, kriterier framtagna i samband med konventionen mot gränsöverskridande organiserad brottslighet (Palermokonventionen), varsin publikation från Brå och DKR samt information på deras webbplatser. Dessa två myndigheters uppgifter har använts eftersom de är ledande på det kriminalpolitiska området och kommer troligtvis vara viktiga remissinstanser vid en eventuell lagstiftning.

1.6 Forskningsläge

Ett antal studier har gjorts för att utreda möjligheten att kriminalisera deltagande i kriminella organisationer i svensk rätt, både i form av en statlig utredning och några i form av kandidatuppsatser. Ingen studie har såvitt jämfört dessa möjligheter med Danmark. Det har under de senaste åren även genomförts en utredning gällande förbudet av deltagande i terroristorganisationer.

---

¹⁴ Jfr NJA 2005 s. 805, s. 831.

1.7 Disposition

Uppsatsen inleds i avsnitt 2 med ett förslag till definition av begreppet kriminella gäng, med syftet att förtydliga frågeställningen. Vidare förklaras föreningsfrihetens gränser i EKMR, både utifrån konventionstexten i avsnitt 3.1 och den praxis som ED har skapat i avsnitt 3.2, samt hur konventionen behandlas i de båda nationella rättssystemen i avsnitt 3.3-5.

Därefter följer en genomgång av föreningsfriheten i respektive land, först svensk föreningsfrihet i RF i avsnitt 4 och sedan dansk föreningsfrihet i GrL i avsnitt 5. I båda avsnitten finns rubriker som först förklarar vad lagtexten innebär, hur långt föreningsfriheten sträcker sig och till sist hur möjligheterna att begränsa den ser ut.

Därefter kommer resultaten redovisas och jämföras i avsnitt 6. Här kommer de skillnader och likheter som upptäckts att förklaras och analyseras för att besvara syftet. Analysen inleds med en jämförelse av begrepp och definitioner i avsnitt 6.1. Därefter, i avsnitt 6.2, jämförs föreningsfrihetens styrka i de båda länderna, dvs. hur lätt det är för lagstiftaren att inskränka friheten. I avsnitt 6.3 besvaras frågeställningen om det är möjligt att kriminalisera deltagande i kriminella organisationer i de båda länderna. Uppsatsen avslutas i avsnitt 7 med en sammanfattning av jämförelsen och ett par avslutande tankar.

2 Begreppet kriminella gäng

I Tidöavtalet används begreppen “kriminella gäng” och “kriminella organisationer” utan att dessa begrepp vidare definieras. I Sverige saknas det en legaldefinition av begreppen. Internationellt och i EU har däremot definitioner tagits fram i syfte att motverka organiserad brottslighet. Det har däremot inte ansetts nödvändigt att införa sådana i svensk lagstiftning eftersom Sveriges åtaganden på området har kunnat uppfyllas utan legaldefinitioner.¹⁵

---

¹⁵ SOU 2021:68, s. 52 f.

2.1 Palermokonventionen

År 2000 antogs en konvention av FN:s generalförsamling mot gränsöverskridande organiserad brottslighet (även kallad Palermokonventionen). I artikel 2 finns en definition av en organiserad brottslig sammanslutning:

En strukturerad sammanslutning, bestående av tre eller flera personer, som finns under en viss tid och som handlar i samförstånd i syfte att begå ett eller flera grova brott eller överträdelser som är straffbelagda i enlighet med denna konvention för att, direkt eller indirekt, uppnå ekonomisk eller annan materiell vinning¹⁶

En strukturerad sammanslutning definieras som:

[e]n sammanslutning som inte slumpvis har bildats för att omedelbart begå ett brott. Den behöver inte ha formellt definierade roller för sina medlemmar och heller inte ha kontinuitet i medlemskapet eller en utvecklad struktur.¹⁷

2.2 Rådets rambeslut 2008/841/RIF

EU:s medlemsstater antog år 2008 rådets rambeslut (2008/841/RIF) om kampen mot organiserad brottslighet. Syftet med rambeslutet var att förbättra unionens kapacitet att bekämpa gränsöverskridande brottslighet genom harmonisering av lagstiftningen.¹⁸ I rambeslutet användes en sedan tidigare framtagna gemensam lista över elva kriterier som kan användas för att definiera begreppet organiserad brottslighet. Enligt EU:s definitionsmodell måste minst sex av de nämnda kriterierna vara uppfyllda för att det ska vara fråga om organiserad brottslighet - bland dem är det även fyra obligatoriska kriterier, nummer 1, 3, 5 och 11.¹⁹ De elva kriterierna är:

---

¹⁶ SÖ 2004:21, s. 2.

¹⁷ SÖ 2004:21, s. 2

¹⁸ Rådets rambeslut 2008/841/RIF, s. 1.

¹⁹ De obligatoriska kriterierna är understruken för att underlätta för läsaren.

1. samarbete mellan fler än två personer,
2. egna tilldelade uppgifter åt var och en,
3. lång eller obegränsad utsträckning i tiden,
4. någon form av disciplin och kontroll,
5. misstanke om allvarliga kriminella handlingar,
6. verksamhet på internationell nivå,
7. användande av våld eller andra metoder för hot,
8. användande av kommersiella eller affärsmässiga strukturer,
9. deltagande i penningtvätt,
10. otillbörlig påverkan på politik, medier, offentlig förvaltning, rättsliga myndigheter eller ekonomin, och
11. strävan efter vinning och/eller makt.

Sverige har antagit rambeslutet i svensk rätt.²⁰ I den sista propositionen till antagandet kom Regeringen fram till att det inte krävs någon legaldefinition av kriminella organisationer.²¹ Senare framfördes även att EU:s kriterier inte med självklarhet kan överföras till svenska förhållanden eftersom den organiserade brottsligheten i Sverige inte nödvändigtvis ser likadan ut som i hela Europa.²² I en rapport från Brå påpekas det att definitionen är bred nog att pricka in “både maffian i Italien och några kriminella ungdomar i en svensk småstad”.²³ Definitionen används trots detta som den huvudsakliga utgångspunkten i en rapport från Polismyndigheten från 2021, vilket skulle kunna tyda på dess relevans.²⁴

---

²⁰ I relation till legaldefinition av organiserad brottslighet Ds 2008:6, Ds 2010:25, Prop. 2007/08:144 och Prop. 2010/11:76.

²¹ Prop. 2010/11:76, s. 20 f.

²² SOU 2014/63, s. 45.

²³ Brå rapport 2011:20, s. 148.

²⁴ Polismyndigheten, s. 5.

2.3 Brås olika definitioner

På sin hemsida definierar Brå organiserad brottslighet på följande sätt:

- “Det rör sig om en nätverksbaserad vinstinriktad brottslig verksamhet i projektform som har vilja och förmåga att skydda och underlätta brottsligheten genom otillåten påverkan (trakasserier, hot, våld och korruption).
- Inom "projekten", som avlöser varandra, finns en arbetsdelning och flexibilitet som innebär att medarbetare går in och ut ur projekten.
- Verksamheten bedrivs i regel diskret, men kan ibland ta sig uttryck i synliga gäng, med ett utmanande beteende, symboler och maktanspråk.
- Grupperingen har inte kommit till för sin egen skull utan behövs för att utföra brotten. Ofta tjänar organisationen på att hålla en låg profil. Man vill verka på den illegala marknaden utan att synas. Men det finns också en väsentligt synligare del, organisationer där gemenskapen och brödrskapet förmodligen betyder mer än den kriminella affärsverksamheten. Det är kriminella gäng som kan sprida oro genom sitt utmanande beteende och tydliga symboler som västar och emblem.”²⁵

I en handbok om bekämpande av organiserad brottslighet definierar Brå två olika sorters kriminella organisationer. Den ena sorten kallas för ad hoc-grupperingar. I sådana sammanslutningar är syftet att tjäna pengar och sammanhållningen i gruppen inte är särskilt stark. För den sortens grupper anses våld vara dåligt för affärerna. Den andra typen kallas för broderskap. Dessa grupperingar karaktäriseras av en stark sammanhållning och gruppidentitet är viktigare än att tjäna pengar. Våld är inte uteslutet i syftet att försvara gruppen.²⁶

---

²⁵ Brås webbplats, ‘Organiserad brottslighet’, hämtad 3/5-2023.

²⁶ Brå (2010), s. 22 f.

2.4 DKR:s definition

Det finns inte någon allmänt accepterad definition av vad en gängmedlem är i Danmark. Det kriminalpräventive råd (DKR) har däremot sagt att ett gäng skiljer sig från en kriminell grupp av unga genom att ha en stark organisation och genom att de brott som gängmedlemmarna begår ofta är både grövre och välorganiserade. Dessutom har grupper vanligtvis ett namn och särskilda kännetecken, till exempel i form av ryggmärken, som man känner igen från mc-gängen.²⁷

I en publicering från 2014 säger DKR även att begreppet "gäng" står för en grupp personer som utövar allvarlig, organiserad brottslighet och med vinst som syfte. Vidare menar de även att många grupper inte kan anses vara "gäng" eftersom ändrar karaktär och sammansättning över tid, och inte alla av deras aktiviteter involverar kriminalitet. Dessa kriterier får alltså anses vara obligatoriska för att det ska räknas som ett gäng.²⁸

Sammanfattningsvis anser alltså DKR att kriminella gäng har en stark organisering och att brotten de begår ofta är grova och välorganiserade. Gängen syftar till att skapa vinst för sina medlemmar. De har även ofta namn och kännetecken.

3 EKMR

3.1 Artikel 11

Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter trädde i kraft 1953 och var ett resultat av en internationell strävan att förhindra andra världskrigets fasor från att hända igen. Existensen av föreningar som medborgare gemensamt kan delta i för att uppnå gemensamma mål har erkänts som en viktig del i ett hälsosamt civilsamhälle, rätten att delta i och skapa föreningar är kritisk för en demokrati.²⁹

---

²⁷ DKRs webbplats, 'Bander og rockere', hämtad 2023-05-19.

²⁸ DKR (2014), s. 2.

²⁹ Harris, m.fl. (2018), s. 703.

I artikel 11 skyddas rätten till mötes- och föreningsfrihet. I första punkten föreskrivs att “Var och en har rätt till frihet att delta i fredliga sammankomster samt till föreningsfrihet, inbegripet rätten att bilda och ansluta sig till fackföreningar för att skydda sina intressen”.

I andra punkten i art. 11 följer de legitima inskränkningar som en stat får göra i mötes- och föreningsfriheten. Där står det att inskränkningar endast får göras i lag och att de måste vara nödvändiga med hänsyn till den nationella eller allmänna säkerheten, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter. Artikeln utgör däremot inte ett hinder för inskränkningar i rättigheterna för medlemmar av de väpnade styrkorna, polisen eller den statliga förvaltningen.

Även art. 17 EKMR kan i vissa fall påverka om det är tillåtet att bilda eller delta i föreningar. Enligt art. 17 ska ingenting i konventionen tolkas som stöd för agerande av stater, grupper eller enskilda som syftar till att missbruka, inskränka eller förhindra utövandet av de rättigheter som skyddas av konventionen. Det grundläggande syftet med artikeln är att skydda demokratiska institutioner och att motverka att rättighetsskyddet i EKMR missbrukas av bl.a. totalitära och extremistiska grupperingar. Artikeln används huvudsakligen för att begränsa en enskilds möjligheter att åberopa konventionens skydd inför Europadomstolen. Det har tidigare skett genom att domstolen avvisar ett klagomål som uppenbart ogrundat med hänvisning till artikeln, även kallat en direkt tillämpning. Det kan även ske genom indirekt tillämpning, alltså genom att artikeln ger stöd för en viss tolkning av andra bestämmelser.³⁰

3.2 Praxis från Europadomstolen

I målet *Young, James and Webster mot Förenade Kungariket* uttalar ED att föreningsbegreppet “presupposes a voluntary grouping for a common goal”.

---

³⁰ SvJT 2020, s. 531.

Föreningar täcks endast av artikel 11 så länge de inte är offentliga eller delvis offentligt styrda.³¹

Proportionalitetsprincipen är en viktig allmän princip som genomsyrar ED:s praxis och, till följd av det, EKMR. Flera åtgärder som kan vara konventionsenliga kan strida mot konventionen ifall de inte står i rimlig relation till det syftet de strävar efter att uppnå. I artikel 11 tillåts inskränkningar i mötes- och föreningsfriheten när det är nödvändigt för att skydda vissa intressen. När man bedömer om något är nödvändigt ska en proportionalitetsbedömning göras. Man ska alltså väga intresset av den enskildes rätt och hur starkt det motsvarande behovet är av ingreppet. Endast om det finns ett rimligt förhållande mellan de två intressena är inskränkningen proportionerlig, och bara då kan ingreppet anses vara nödvändigt i ett demokratiskt samhälle.³²

Principen om “margin of appreciation” eller tolkningsmarginal handlar om den diskretionära kompetensen som medlemsstater har när de tolkar och tillämpar konventionen. Den ger stater friheten att tolka konventionen utefter sina egna historiska, kulturella och sociala sammanhang. Endast när en bedömning framstår som klart ogrundad har ED orsak att ingripa och konstatera att nödvändighetskriteriet inte är uppfyllt.³³

Europadomstolen har vid flera tillfällen uttalat att föreningar ska tillåtas verka så länge de inte förespråkar våldsmetoder eller annan illegal verksamhet. ED gav uttryck för detta i domen *Bozgan mot Rumänien*. I målet hade rumänska domstolars beslut att vägra registrering av en förening förklarats strida mot art. 11 EKMR. Domstolarna grundade sitt beslut på en misstanke om att föreningen avsåg genomföra illegal verksamhet, men en sådan avsikt fanns inte i föreningens stadgar. ED uttalade däremot att om föreningen skulle ägna sig åt sådan verksamhet skulle det vara möjligt att upplösa den.³⁴

Vidare exempel på godtagbara ingrepp i föreningsfriheten är domarna *Les Authentiks och Supras Auteuil 91 mot Frankrike* och *Vona mot Ungern*. I den

---

³¹ *Young, James and Webster v. United Kingdom*, Nos 7601/76 and 7806/77, § 167, 14 december 1979 och Guide on Article 11 of the European Convention on Human Rights – Freedom of assembly and association, p. 124.

³² Danelius (2023), s. 65.

³³ Danelius (2015), s. 516.

³⁴ *Bozgan v. Romania*, no 35097/02, 11 oktober 2007 och Danelius (2023), s. 642.

första av dessa domar blev två föreningar med fotbollssupportrar som varit inblandade i våldsamma sammandrabbningar upplösta av en administrativ myndighet i Frankrike. Åtgärden godkändes av ED. En upplösning av föreningarna ansågs vara en rimlig åtgärd i syfte att skydda allmän ordning och att bekämpa brottslighet. Staten ansågs även behöva en bredare tolkningsmarginal när det handlar om bedömningen av nödvändigheten av inskränkningar i föreningsfriheten när det handlar om uppmanande till våld mot en individ, en statlig representant eller en del av befolkningen.³⁵ I målet *Vona mot Ungern* upplöstes en förening som genom en paramilitär grupp anordnade rasistiska demonstrationer. Inte heller det ansågs strida mot art. 11.³⁶

3.3 Tolkning av EKMR i nationell rätt

Konventionens ställning i de nationella systemen ser lite olika ut i de olika konventionsstaterna. I vissa stater har konventionen fått en högre rang än de nationella lagarna. I andra stater (däribland Sverige och Danmark) är konventionen införlivad som lag, vilket sätter den på samma hierarkiska nivå som nationell lagstiftning. I praktiken har detta begränsad betydelse, eftersom nationella domstolar ofta tolkar den egna rätten utefter EKMR, dvs. konventionskonformt, i syfte att undvika normkonflikter.³⁷

Skulle en konflikt uppstå mellan konventionen och nationell lag finns det flera teoretiska metoder för att lösa en sådan konflikt. En princip är *lex specialis* eller att speciallag har företräde framför en mer allmän lag. En annan princip, *lex posterior derogat lex priori*, medför att nyare lag har företräde före äldre lag. Det är även enligt Danelius tänkbart att en konvention för mänskliga rättigheter skulle tillmätas särskild betydelse just för att syfta till att skydda den enskildes grundläggande rättigheter.³⁸

---

³⁵ Guide on Article 11 of the Convention – Freedom of assembly and association, p. 159.

³⁶ *Les Authentiks och Supras Auteuil 91*, no 4696/11, 27 oktober 2016 och *Vona mot Ungern*, no. 35943/10, 9 juli 2013, och Danelius (2023), s. 639 f.

³⁷ Danelius (2023), s. 46.

³⁸ Danelius (2023), s. 46.

3.4 Konventionen i Sverige

Sverige ratificerade Europakonventionen 1953 men inkorporerade den inte i nationell lagstiftning. Efter några år började svenska domstolar ifrågasätta vilken roll EKMR hade i svensk rättstillämpning. Principerna de kom fram till innebar att konventionen inte var direkt tillämplig i svensk rätt men att svensk lag så långt som möjligt skulle tolkas i ljuset av konventionen. I samband med inträdet i EG beslutades det att EKMR skulle inkorporeras i rättssystemet genom lagstiftning.³⁹ Samtidigt infördes den nuvarande bestämmelsen i 2 kap. 19 § regeringsformen (1974:152) som föreskriver att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid mot EKMR och konventionen är även instiftad som lag i Sverige. Regeln ger inte konventionen direkt grundlagsstatus men innebär att alla lagar och föreskrifter som kränker konventionen även kränker grundlagen. Det rör sig alltså om ett indirekt grundlagsskydd. Bestämmelsen riktar sig emellertid främst mot lagstiftaren.

I NJA 2005 s. 805 (Åke Green) tog HD upp att ett skäl för inkorporeringen av EKMR i svensk rätt var att skapa ett underlag att tillämpa konventionen vid svensk domstol.⁴⁰ HD fortsatte med att slå fast att förarbetenas föreskrifter och rättspraxis måste kunna frångås när det krävs för att tolka lagregler konventionsenligt.⁴¹

3.5 Konventionen i Danmark

Danmark var, precis som Sverige, ett av de ursprungliga länderna som ratificerade konventionen 1953. År 1992 införlivades den i dansk rätt, efter att Folketinget uttryckte tvivel kring om konventionen faktiskt gick att åberopa i domstol. Kommissionen som utredde lagförslaget ansåg att konventionen redan var djupt införrättad i dansk rätt, bl.a. genom EU-rätten, och att det bästa alternativet därför skulle vara att förtydliga dess roll genom inkorporering genom lag. Kommissionen förutsåg även att införlivandet skulle ge den enskilde medborgaren

---

³⁹ SFS 1994:1219

⁴⁰ Prop. 1993/94:117, s. 33.

⁴¹ NJA 2005 s. 462.

ett bättre rättsligt skydd. Inkorporeringen i grundlag valdes bort, både av principiella och praktiska skäl.⁴²

Skulle konflikt mellan grundlag och EKMR uppstå har grundlagen företräde.⁴³ Uppkommer konflikt mellan vanlig lag och konventionen ska först bedömas vilken rättskälla som är äldst, den "vanliga" lagen eller konventionen. Om lagen är äldre än inkorporeringslagen (konventionen) ska lex posterior-principen tillämpas och inkorporeringslagen gå före äldre lag. Om den andra lagen är nyare än inkorporeringslagen ska den yngre i första hand tolkas i överensstämmelse med konventionen. Om det inte är möjligt har konventionen företräde för lagen. Om lagstiftaren har antagit en lag med kännedom om konflikten med konventionen ska dock lagen ha företräde.⁴⁴

När konventionen inkorporerades i dansk rätt fanns en rädsla för att åtgärden skulle innebära en förskjutning av kompetens från Folketinget och regeringen till domstolarna. För att försöka minska denna effekt uppmanade kommittén domstolar att vara restriktiva i sin tolkning av konventionen ifall den tolkningen skulle kunna få större konsekvenser för rättssystemet.⁴⁵

Konventionen har inte grundlagsställning i Danmark. Danska domstolar tolkar därför som huvudregel inte grundlagen enligt den, men det har hänt att Grundloven blivit tolkad utifrån EKMR. I UfR 1999.1798 H tolkas proportionalitetsprincipen från art. 11 EKMR in i en fråga om begränsningar av församlingsfriheten i 79 § GrL. I Højesteretens resonemang nämns även yttrandefriheten och föreningsfriheten i 77 och 78 §§ GrL som liknande rättigheter.⁴⁶

EKMR har en särskild position i dansk rätt. Som utgångspunkt har den företräde vid konflikter med vanlig lag, men den kan överskridas om lagstiftaren vill det. Utöver det har den visst informellt inflytande på GrL genom Højesteretens praxis.

---

⁴² Lov nr. 285 af 29.4.1992 och betænkning 1220 (1991), s. 203 ff.

⁴³ Elo Rytter (2006), s. 36 f.

⁴⁴ Betænkning 1407 (2001), s. 308 f.

⁴⁵ Betænkning 1220 (1991), s. 149 och Hartmann (2017), s. 25.

⁴⁶ UfR 1999.1798 H, s. 1808.

4 Svensk rätt

4.1 Regeringsformen

Föreningsfriheten i svensk rätt är grundlagsskyddad. I RF 2 kap. 1 § anges de positiva opinionsfriheterna, däribland föreningsfriheten. De ansågs i grundlagsberedningen vara särskilt betydelsefulla för medborgarnas möjligheter att verka politiskt, och därmed nödvändiga för demokratin.⁴⁷ Föreningsfriheten innebär en frihet att sammansluta sig med andra för allmänna eller enskilda syften.

Begränsningar av föreningsfriheten är enligt 2 kap. 20 § RF tillåtna om de görs genom lag och de uppfyller villkoren i 2 kap. 21 och 24 §§ RF. Legalitetsprincipen i 2 kap. 20 § RF innebär att begränsningarna måste uppfylla en viss grundkvalité när det gäller tydlighet och precision.⁴⁸

I 21 § föreskrivs allmänt att begränsningar av fri- och rättigheterna i 2 kap. 1 § RF får göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen ska aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Begränsningen får inte göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan åskådning.

I 2 kap. 24 § 2 st. RF görs en mer specifik begränsning av möjligheten att inskränka föreningsfriheten. Föreningsfriheten får enligt bestämmelsen inskränkas endast när det gäller sammanslutningar som ägnar sig åt eller understöder terrorism eller vilkas verksamhet är av militär eller liknande natur eller innebär förföljelse av en folkgrupp på grund av etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande.

Lagstiftaren måste även förhålla sig till EKMRs bestämmelser och får enligt 2 kap. 19 § RF inte lagstifta eller meddela annan föreskrift i strid med konventionen.

---

⁴⁷ SOU 1972:15, s. 55.

⁴⁸ SvJT 2018, s. 391.

4.2 Föreningsfrihetens tillämpningsområde

Bestämmelsen fick sin nuvarande lydelse genom 1976 års grundlagsreform. I den föregående utredningen kom man fram till att regeringsformens föreningsfrihet inte bara bör täcka ekonomiska och ideella föreningar.⁴⁹ Skyddet ska även omfatta “andra privaträttsliga sammanslutningar än föreningar i gängse mening”.⁵⁰ Föreningsbegreppet är brett och det finns inget krav på att föreningar ska vara juridiska personer. Däremot krävs ett visst mått av organisation och beständighet för att det inte ska räknas som en sammankomst och därmed falla under mötesfriheten.⁵¹ I propositionen till grundlagsändringen påpekas det även att föreningsfriheten inte endast innefattar friheten att bilda sammanslutningar utan också friheten att verka gemensamt inom ramen för en sammanslutning.⁵²

I en utredning av möjligheterna att lagstifta kring straffansvar för deltagande i terroristorganisationer kom 2020 års grundlagskommitté fram till att föreningsfriheten i RF inte endast omfattar lovlig verksamhet.⁵³ Kommittén menar även att de begränsningar som införts i 2 kap. 24 § RF har gjort det just för att möjliggöra begränsningar i föreningsfriheten för sammanslutningar som ägnar sig åt viss olovlig verksamhet. Det finns inte heller någon begränsningsgrund som gör det möjligt att inskränka föreningsfriheten efter mer allmänna överväganden, det gäller endast specifika syften.⁵⁴

4.3 Begränsningsförutsättningar

Som regleringen ser ut idag är föreningsfriheten i det närmaste absolut. Endast för vissa verksamhetsområden finns möjligheten att begränsa friheten. En frihet är absolut när den inte går att begränsa genom vanlig lag.⁵⁵ Denna lagtekniska konstruktion medför att den faktiska styrkan i skyddet för dessa opinionsfriheter

---

⁴⁹ SOU 1975:75, s. 316.

⁵⁰ Prop. 1975/76:209, s. 144.

⁵¹ SOU 1975:75, s. 316.

⁵² Prop. 1975/76:209, s. 144.

⁵³ SOU 2021:15, s. 143.

⁵⁴ SOU 2021:15, s. 12 f.

⁵⁵ SOU 2021:15, s. 198.

beror på de förutsättningar som gäller för begränsningar. Den principiella innebörden är således att ju svårare en opinionsfrihet är att begränsa, desto starkare är skyddet.⁵⁶

4.3.1 RF 2 kap. 21 §

Bestämmelsen anger allmänna förutsättningar i ett materiellt hänseende för begränsningar av fri- och rättigheter. Den går att dela upp i tre moment: ett allmänt krav på tillåtna begränsningsändamål (första meningen), ett proportionalitetskrav (andra meningen) och ett förbud mot begränsningar som innebär åsiktsdiskriminering (tredje meningen). I förarbetena har det även påpekats att bestämmelsen understryker kravet på att lagstiftaren noga redovisar sina syften när en fri- och rättighetsinskränkning beslutas.⁵⁷

Proportionalitetskravet innebär att en lagreglering som utgör en begränsning enligt 2 kap. 21 § RF måste vara ägnad att tillgodose det ändamål som föranlett den och det får inte finnas en mindre begränsande reglering som lika väl kan tillgodose ändamålet. Intresset av att införa regleringen ska också stå i godtagbar proportion till intresset av att undvika den begränsning som den skulle innebära. Slutligen ska till detta också tilläggas att denna proportionalitetsprincip i sig innebär ett krav på lagstiftaren att vid beslut om begränsningar enligt RF 2:20 noggrant redovisa sina syften. Det är en nödvändighet om någon meningsfull rättslig prövning ska kunna göras.⁵⁸

4.3.2 RF 2 kap. 24 §

De tillåtna ändamålen för att begränsa föreningsfriheten är snävt formulerade och föreningsfriheten ter sig därför stark.

Begränsningen i RF 2:24 2 st. angående "militär eller liknande natur" avser främst straffbestämmelsen för olovlig kårverksamhet.⁵⁹ Olovlig kårverksamhet syftar

---

⁵⁶ SOU 2021:15, s. 42.

⁵⁷ SOU 2021:15, s. 42 f. och prop. 1975/76:209 s. 153.

⁵⁸ SvJT 2018, s. 392 och SOU 1975:75 s. 202.

⁵⁹ Eka, m.fl. (2018), s. 195.

främst på sammanslutningar vilkas verksamhet kan utvecklas till ett maktmedel i höjd med en militär grupp eller polisstyrka. Enligt Grundlagskommittén kan varken författningstexten eller förarbetena till den tolkas bredare än just olovlig kårverksamhet.⁶⁰

År 2022 genomfördes en grundlagsändring som utvidgade undantaget till att även avse sammanslutningar som ägnar sig åt eller understödjer terrorism. Syftet med denna ändring var att möjliggöra exempelvis en kriminalisering av deltagande i en terroristorganisation eller ett förbud mot terroristorganisationer.⁶¹

I Tidöavtalet står det att “[f]örslag till grundlagsändringar ska tas fram för att möjliggöra en kriminalisering (...)”.⁶² Det tyder på att möjligheten att kriminalisera gängdeltagande i nuläget inte finns i grundlagen.

5 Dansk rätt

5.1 Grundloven

Föreningsrätten fastställs i 78 § Grundloven. I första stycket står det att medborgare är fria att, utan föregående tillstånd, bilda föreningar för alla lagliga syften. Vidare föreskrivs det i andra stycket att föreningar som verkar med eller försöker uppnå sina mål med våld, uppmaning till våld, eller liknande straffbara påverkningar av oliktankande, ska upplösas genom dom.

5.2 “Foreningsfrihedens” tillämpningsområde

I dansk konstitutionell rätt saknas en legaldefinition av begreppet “forening”. Det kan därför i teorin verka svårt att avgöra vad som utgör en förening, men i praktiken har det sällan varit en fråga som diskuterats eller utgjort ett problem.⁶³ Vissa grundläggande egenskaper hos föreningar har däremot gått att urskilja. För att det ska handla om en förening krävs ett “varigt samvirke af en kreds af

---

⁶⁰ SOU 2021:15, s. 14.

⁶¹ Se Jermsten, Regeringsformen (1974:152) 2 kap. 24 §, Lexino 2023-04-20 (JUNO).

⁶² Tidöavtalet: Överenskommelse för Sverige, s. 20.

⁶³ Christensen, m.fl. (2020), s. 398.

personer med et nærmere bestemt fælles formål”.⁶⁴ Samverkan måste uppnå ett visst mått av organisation och beständighet.⁶⁵ Samverkan ska oftast ha en intern rättsordning i form av fastslagna regler och organ som kan handla på alla deltagarnas vägnar, dels i förhållande till deltagarna själva, dels externt. Det är ett karaktäristiskt drag hos föreningar att de är juridiska personer och därmed har egen rättskapacitet.⁶⁶

5.3 Begränsningsförutsättningar

En del av den materiella gränsen för dansk konstitutionell föreningsfrihet är att syftet med föreningen måste vara lagligt. Det är alltså lagstiftningsmakten som, genom att bestämma vilka syften som är lagliga, sätter den materiella gränsen för föreningsfriheten. En sådan gräns är redan satt i 78 § 2 st. GrL, “våldsamma” föreningar ska upplösas genom dom. Det är en allmänt erkänd uppfattning att föreningsstyften kan göras olagliga även om den motsvarande verksamheten är tillåten för enskilda personer. Lagligheten kan härledas både från lag och andra rättskällor, såsom rättslig sedvana eller allmänna rättsprinciper.⁶⁷

Det är även relevant att bedöma vilka medel en förening avser att använda för att uppfylla sina syften. Rättigheten att bilda föreningar gäller inte heller för föreningar som avser att uppnå sina mål genom olagliga medel. Det kan vara svårt att skilja på verksamhetens syfte och de medel som avses att användas för att nå det syftet. Därför måste i princip hela föreningens avsedda föreningsverksamhet vid bildandet vara laglig.⁶⁸

En annan begränsning av lagstiftningsmaktens kompetens finns i 31 § 2 st. GrL som föreskriver att det ska vara möjligt att bilda politiska partier. Denna begränsning har däremot inte tolkats som att stå i direkt konflikt med 78 §. Lagstiftningsmakten har alltså fortfarande kompetens att förbjuda vissa

---

⁶⁴ Svensk översättning: “varaktig samverkan av en grupp personer med ett specifikt gemensamt syfte”

⁶⁵ Zahle (1999), s. 452

⁶⁶ Christensen, m.fl. (2020), s. 398.

⁶⁷ Andersen (1964) s. 681 ff.

⁶⁸ Andersen (1964) s. 681 ff.

föreningssyften.⁶⁹ Den har däremot varit återhållsam när det kommer till att förbjuda föreningssyften. Det finns inte heller några prejudikat från tidigare domar inom området.

6 Jämförelse och analys

6.1 Definitionsmässigt

Föreningsbegreppet

Definitionsmässigt är föreningsbegreppen i stort sett samma, och har endast mindre skillnader. Det svenska begreppet kräver “ett visst mått av organisation och beständighet” medan det danska kräver ett “varigt samvirke af en kreds af personer med et nærmere bestemt fælles formål”. ED:s definition av begreppet är kortare och ännu öppnare formulerad. De svenska och danska begreppen ställer krav på varaktighet, detta i syfte att skilja “föreningen” från en tillfällig sammankomst. Kravet på varaktighet saknas helt i ED:s definition. Vidare skiljer sig begreppen något åt. Det svenska kräver en lägstanivå av organisering medan det danska och ED:s definition kräver ett gemensamt syfte. Eftersom alla tre begreppen är vida och tolkas generöst lär skillnaden sällan leda till några större problem i praktiken.

Kriminella organisationer

Definitionerna av kriminella organisationer är många och oftast vaga. Definitionen i Palermokonventionen är troligtvis den tydligaste definitionen, med en inkluderad definition av vad en “strukturerad sammanslutning” betyder. Bland svenska myndigheter är EU:s allmänna modell den mest utbredda definitionen. Brå, å andra sidan, har de mest detaljerade och utförliga definitionerna av kriminella organisationer, där organisationernas verksamhet och syfte beskrivs ingående. Enligt DKR är de främsta kännetecknen för ett kriminellt gäng att det är en grupp personer som utövar allvarlig, organiserad brottslighet i vinstsyfte. DKR:s definitioner liknar de internationella källornas och är relativt bred. Till

---

⁶⁹ Christensen, m.fl. (2020), s. 401.

skillnad från Brås definition lägger DKR större vikt vid organisationsrekvisitet. Trots dessa skillnader har alla definitioner några gemensamma drag. De handlar alla om en **varaktig** och någorlunda **strukturerad sammanslutning** som genom att begå **grova brott** söker **vinning och/eller makt**. Dessa definitioner uppfyller alla de olika rekvisiten för att vara en förening.

6.2 Föreningsfrihetens styrka

Grundloven och proportionalitetsprincipen

Föreningsfriheten i Grundloven är förhållandevis svag gentemot lagstiftningsmakten jämfört med både Regeringsformens och EKMR:s. Det finns inte någon begränsning för vilka föreningssyften eller medel som kan begränsas. Lagstiftaren skulle ha full makt att besluta vilka föreningssyften som är lagliga, om det inte vore för art. 11 EKMR. I UhR 1999.1798 H tolkades 79 § GrL om församlingsfriheten med ett utvidgande perspektiv. Højestereten tolkade in en proportionalitetsprincip vid begränsningar av församlingsfriheten. Domen möjliggör en liknande tolkning av 78 § GrL. Det är därför inte ett orimligt antagande att även begränsningar av föreningsfriheten i Danmark behöver vara proportionerliga.

Svensk föreningsfrihet

Där den danska föreningsfriheten relativt fritt kan begränsas av lagstiftaren, är den svenska mer restriktiv. Sveriges föreningsfrihet ställer upp liknande krav för begränsning, men ändamålen som är möjliga att inskränka är betydligt färre. 2 kap. 24 § RF har ännu snävare begränsningar än art. 11 EKMR och är ännu mer specifik. Endast i tre specifika syften är inskränkningar tillåtna: terrorism, olovlig kårverksamhet och rasistiska grupper. Dessa begränsningar skapar en vidsträckt föreningsfrihet, men eftersom en legaldefinition av terroristgrupper saknas i paragrafen är det riksdagen som sätter gränserna för denna definition. Utöver dessa begränsningar av godtagbara ändamål behöver lagstiftaren även uppfylla de allmänna kraven som ställs i 2 kap. 21 § RF.

Beredningstvång i EKMR

I 2 kap. 21 § RF finns ett krav på att de begränsningar som genomförs ska uppfylla godtagbara ändamål, det kravet ger upphov till en följdskyldighet för lagstiftaren. Lagstiftaren måste redovisa sina syften för begränsningen av friheten. Denna skyldighet går inte att utläsa i 78 § GrL, men möjligtvis i art. 11 EKMR. Begränsningarna är formulerade på liknande sätt, art. 11 ställer också upp kravet att inskränkningen måste vara föreskriven i lag samt att den måste vara nödvändig i ett demokratiskt samhälle “med hänsyn till den nationella säkerheten eller den allmänna säkerheten, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter”. Resonemanget som ledde fram till den nämnda skyldigheten i RF kom från början från Prop. 1975:75, men det är inte omöjligt att samma krav kan tolkas in i EKMR, även från ett danskt håll. Det skulle alltså kunna innebära ett beredningstvång för den danska lagstiftaren, vid eventuell begränsning av föreningsfriheten. Skulle syftet inte redovisas i förarbeten av lagstiftaren skulle lagen lätt kunna underkännas i domstol eftersom det annars inte går att förstå varför inskränkningen är nödvändig.

6.3 Möjligheter att kriminalisera deltagande i kriminella gäng

Grundlagsändring krävs i Sverige

Den svenska föreningsfriheten täcker inte bara lagliga verksamheter. Varken formuleringen i lagtexten eller förarbetena ger stöd för att olovliga verksamheter i allmänhet skulle uteslutas av skyddet. Den svenska konstitutionella föreningsfriheten får endast begränsas till tre specifika ändamål: terroristgrupper, olovlig kårverksamhet och rasistiska grupper. Definitionen av kriminella organisationer går ej att passa in under något av dessa ändamål och det krävs därför enligt min åsikt en grundlagsändring för att det ska vara möjligt att kriminalisera en grundlagsändring. Lagstiftaren har en teoretisk möjlighet att vidga legaldefinitionen till “terroristgrupper” så pass brett att vissa delar överlappar med kriminella gäng. Genom en sådan lösning skulle den föreslagna kriminaliseringen vara möjlig utan ytterligare ändring av grundlagen.

Ingenting i varken art. 11 EKMR eller ED:s praxis på området talar för att det är omöjligt att förbjuda deltagande i kriminella organisationer. Tvärtom talar de domar som tagits upp för att det är fullt möjligt att förbjuda organisationer i syfte att förebygga brottslighet, i synnerhet uttalandet i *Bozgan mot Rumänien*.⁷⁰ Att förbjuda deltagande i kriminella organisationer kan ifrågasättas för att inte vara proportionerligt i förhållande till ändamålet. Det finns möjligtvis mindre inskränkande åtgärder som kan vidtas innan den nämnda, och också åtgärder skulle kunna stå i bättre proportion till intresset av att undvika den begränsning som den skulle innebära. Däremot kan det rimligen anses ingå i konventionsstatens tolkningsmarginal att kriminalisera deltagande i kriminella gäng. Frågan avgörs troligen av hur begreppet "kriminella gäng" formuleras. Om begreppet är för brett finns risken att det inte är en proportionerlig åtgärd. Det skulle betyda att det är omöjligt att stifta lagen pga. 2 kap. 19 § RF som förbjuder lagstiftning i strid med EKMR.

Möjligheter att kriminalisera gängdeltagande i Danmark

I 78 § 2 st. GrL är våldsamma föreningar redan förbjudna och det täcker rimligtvis en stor del av kriminella organisationers verksamhet. Enligt Brå och DKR är grova brott (och däribland våldsbrott) återkommande inslag i dessa gäng.⁷¹ Utöver det är det enligt första stycket redan förbjudet att bilda föreningar med olagliga syften och föreningar som uppnår sina mål genom olagliga medel. Det är inte straffbart i sig att vara medlem i dessa föreningar, men lagstiftningen möjliggör en sådan kriminalisering. Danmark har till skillnad från Sverige den lagtekniska möjligheten att stifta lag i strid mot EKMR. Tidöavtalets föreslagna kriminalisering är alltså tekniskt möjlig att införa i Danmark oavsett om det strider mot konventionen.

7 Slutsats och avslutande tankar

Den svenska föreningsfriheten är i nuläget stark, med mycket snävare begränsningsmöjligheter än EKMR. RF sätter de främsta gränserna för

---

⁷⁰ Se även *Les Authentiks och Supras Auteuil 91* och *Vona mot Ungern*.

⁷¹ Se avsnitt 2.3-2.4.

lagstiftarens möjligheter att inskränka friheten. Jämför detta med Danmark där det istället är EKMR som sätter de viktigaste avgränsningarna för lagstiftaren.

Som nämndes i avgränsningen fanns det områden som på grund av utrymmesskäl lämnades utanför uppsatsen. Bland dessa hade mer tid troligen kunnat läggas på hur föreningsfriheten ser ut i förhållande till icke medborgare eftersom organiserad brottslighet blir allt mer globaliserad. I Sverige har medborgare en mycket starkare fri- och rättighetskatalog än de som inte är medborgare. Det kan därför vara intressant att se hur denna studie ser ut för de som saknar ett starkt skydd för föreningsfrihet. Uppsatsen tangerar även ett eventuellt indirekt beredningstvång för lagstiftaren som skulle kunna uttydas i EKMR. Det är en fråga som troligen har liten praktisk påverkan men som trots det skulle kunna vara värd att undersöka. Resonemanget kan möjligtvis väcka ännu fler frågor om hur EKMR ska tolkas. Vidare saknas det även en legaldefinition av begreppet kriminella gäng. Om den aktuella kriminaliseringen instiftas finns det av rättssäkerhetsskäl ett stort behov av en grundlig undersökning av begreppet.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Offentligt tryck

Sverige

Utredningsbetänkanden

SOU 1972:15 Ny regeringsform, ny riksdagsordning.

SOU 1975:75 Medborgerliga fri- och rättigheter.

SOU 2000:88 Organiserad brottslighet, hets mot folkgrupp, hets mot homosexuella, m.m. - straffansvarets räckvidd.

Ds 2008:6 Sveriges antagande av rambeslut om kampen mot organiserad brottslighet.

Ds 2010:25 Genomförande av rådets rambeslut om kampen mot organiserad brottslighet.

SOU 2014/63 [Organiserad brottslighet - förfäls och underlåtenhetsansvar, kvalifikationsgrunder m.m.](#)

Dir. 2020:11 Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende.

[SOU 2021:15](#) Föreningsfrihet och terroristorganisationer.

SOU 2021:68 Skärpta straff för brott i kriminella nätverk.

Propositioner

Prop. 1975/76:209 om ändring i regeringsformen

Prop. 1993/94:117 Inkorporering av Europakonventionen och andra fri- och rättighetsfrågor

Prop. 2007/08:144 Sveriges antagande av rambeslut om kampen mot organiserad brottslighet

Prop. 2010/11:76 Genomförande av rådets rambeslut om kampen mot organiserad brottslighet

Sveriges internationella överenskommelser

SÖ 2004:21 Förenta nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet

Danmark

Betænkning 1220 (1991) Den europæiske Menneskerettighedskonvention og dansk ret

Betænkning 1407 (2001) om inkorporering af menneskerettighedskonventioner i dansk ret

Europeiska unionen

Europeiska unionens råd

Rådets rambeslut 2008/841/RIF av den 24 oktober 2008 om kampen mot organiserad brottslighet.

Rättsfall

Sverige

NJA 2005 s. 805

Danmark

UfR 1999.1798 H

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen)

Bozgan v. Romania, no 35097/02, 11 oktober 2007

Les Authentiks och Supras Auteuil 91, no 4696/11, 27 oktober 2016

Vona mot Ungern, no. 35943/10, 9 juli 2013

Övrigt

Korsell, Lars – Kers, Anna – Sundin, Rasmus – Gustafsson, Charlotta – Gustafsson Figueroa, Kerstin – Skinnari, Johanna – Vesterhav, Daniel – Alexandersson, Lars – Eliasson, Kajsa, *Lokal organiserad brottslighet - en handbok om motåtgärder*, Brottsförebyggande rådet, Stockholm, 2010.

Brottsförebyggande rådets rapport 2011:20, 'Bekämpning av organiserad brottslighet',

<bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2011-12-15-bekampning-av-organiserad-brottslighet.html> (besökt 2023-05-14).

Det kriminalpräventive radet, 'Banderelateret kriminalitet og forebyggelse', publicerad 2014,

<dkr.dk/materialer/kriminalitet-og-forebyggelse/banderelateret-kriminalitet-og-forebyggelse> (besökt 2023-05-22).

Engzell-Larsson, Lotta, *Dagens industri*, 'Gör som Danmark i kampen mot gängen', publicerad 2020-09-09,

<www.di.se/ledare/gor-som-danmark-i-kampen-mot-gangen/> (besökt 2023-05-19).

Polismyndigheten, 'Kriminella nätverk inom den organiserade brottsligheten i polisregion Stockholm 2021',

<docplayer.se/221447065-Kriminella-natverk-inom-den-organiserade-brottsligheten-i-polisregion-stockholm-2021.html> (besökt 2023-05-14).

Tidöavtalet: Överenskommelse för Sverige,

<www.liberalerna.se/wp-content/uploads/tidoavtalet-overenskommelse-for-sverige-slutlig.pdf> (besökt 2023-05-14).

Frenker, Clarence, *SVT Nyheter*, 'Dödsskjutningar i Sverige når nya högstanivåer', publicerad 2022-12-11,

<www.svt.se/nyheter/inrikes/dodsskjutningar-i-sverige-nar-nya-hogstanivaer> (besökt 2023-05-19).

Stening, Anders – Bogdan, Michael – Arvidsson, Ulf, *Nationalencyklopedin*, 'Rättsväsen' <www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/sverige/rättsväsen> (besökt 2023-05-19).

Brottsförebyggande rådet, 'Organiserad brottslighet', <bra.se/statistik/statistik-om-brottstyper/organiserad-brottslighet.html> (besökt 2023-05-14).

Det kriminalpræventive radet, 'Bander og rockere', <dkr.dk/ungdomskriminalitet/bander>, (besökt 2023-05-14).

European Court of Human Rights, 'Guide on Article 11 of the European Convention on Human Rights – Freedom of assembly and association' <www.echr.coe.int/documents/guide_art_11_eng.pdf> (besökt 2023-05-20).

Litteratur

Poul Andersen, *Dansk Statsforfatningsret*, 2 uppl., Gyldendal, Köpenhamn, 1964.

Zahle, Henrik, *Danmarks riges grundlov med kommentarer / redigeret af Henrik Zahle*, Jurist- og Økonomforbundet, Köpenhamn, 1999.

Elo Rytter, Jens, *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention - og dansk ret*, 2 uppl., Thompson, Köpenhamn, 2006.

Bogdan, Michael, *Concise Introduction to Comparative Law*, Europa Law Publishing, Groningen, 2013.

Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis : en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, 5:2 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2015.

Hartmann, Jacques, *Danmark og Den Europæiske Menneskerettighedskonvention*, Ex Tuto Publishing, Köpenhamn, 2017.

Eka, Anders – Hirschfeldt, Johan – Jermsten, Henrik – Svahn Starrsjö, Kristina, *Regeringsformen med kommentarer*, 2 uppl., Karnov Group, Stockholm, 2018.

Söderlund, Oscar, 'Regeringsformens proportionalitetskrav som grund för lagprövning och grundlagskonform tolkning i domstol efter 2010 års reform (del I)', *SvJT*, 2018.

Harris, David J – Buckley, Carla – O'Boyle, M – Bates, Ed, *Harris, O'Boyle & Warbrick: Law of the European Convention of Human Rights*, 4 uppl., Oxford University Press, Oxford, United Kingdom, 2018.

Nääv, Maria & Zamboni, Mauro, *Juridisk metodlära*, 2 uppl., Studentlitteratur, Lund, 2018.

Christensen, Jens Peter – Albæk Jensen, Jørgen – Hansen Jensen, Michael, *Dansk Statsret*, 3 uppl., Jurist- og Økonomforbundet, Köpenhamn, 2020.

Bull, Thomas & Jonsson Cornell, Anna, 'Föreningsfrihet och förbud mot rasistiska organisationer - några rättsliga iakttagelser och en rättspolitisk spaning', *SvJT*, 2020.

Danelius, Hans – Danelius, Johan – Bull, Thomas – Cameron, Iain, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 6 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2023.

Jermsten, Henrik, Regeringsformen (1974:152) 2 kap. 24 §, Lexino, publicerad 2023-04-20 (JUNO).